

Innst. O. nr. 67

(2007–2008)

Innstilling til Odelstinget fra justiskomiteen

Dokument nr. 8:86 (2007–2008)

Innstilling fra justiskomiteen om representantlovsforslag fra stortingsrepresentantene Karin S. Woldseth og Arne Sortevik om endring i lov 18. mai 1979 nr. 18 om foreldelse av fordringer (foreldelsesloven) (i forbindelse med barnehjems-sakene)

Til Odelstinget

SAMMENDRAG

Stortingsrepresentantene Karin S. Woldseth og Arne Sortevik fremsatte 1. april 2008 følgende lovforslag:

"Vedtak til lov

om endring i lov 18. mai 1979 nr. 18 om foreldelse av fordringer (foreldelsesloven)

I

I lov 18. mai 1979 nr. 18 om foreldelse av fordringer (foreldelsesloven) gjøres følgende endring:

§ 9 nytt punkt 4 skal lyde:

Paragrafen gjelder ikke krav mot offentlige myndigheter i forbindelse med barnehjemsopphold i perioden 1945 til 1980.

II

Loven trer i kraft straks."

Forslagsstillerne slår fast at det nå er bred enighet om at "omsorgssvikt og overgrep av til dels alvorlig karakter" har skjedd i norske barnehjem i hele perioden fra 1945 til 1980. Ved mange av disse institusjo-

nene var fysiske overgrep en del av hverdagen for barnehjemsbarna. Det er denne omsorgssvikten overfor barna som danner bakgrunn for forslaget. Dette forslaget retter seg mot den urett som staten forsøker å begå mot sakens ofre, ved å påberope seg foreldelsesrett i strid med et enstemmig storting.

Det er forslagsstillernes mening at Regjeringen har gitt uttrykk for, og et samlet storting har vedtatt, at staten ikke skal påberope seg foreldelse i saker som dreier seg om disse barnehjemsbarna.

Etter forslagsstillernes syn er det et politisk ansvar å sikre at tidligere barnehjemsbarn ikke avskjæres muligheten for å gå til erstatningsrettslig søksmål, enten på grunn av påstått foreldelse eller manglende økonomisk evne til å dekke eventuelt tilkjente saksomkostninger ved et eventuelt tap i retten. Det er forslagsstillernes mening at Regjeringen må sørge for at Stortingets konklusjoner følges opp.

KOMITEENS MERKNADER

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, lederen Anne Marit Bjørnflaten, Thomas Breen, Ingrid Heggø og Hilde Magnusson Lydvo, fra Fremskrittspartiet, Jan Arild Ellingsen, Solveig Horne og Thore A. Nistad, fra Høyre, Elisabeth Aspaker og André Oktay Dahl, og fra Sosialistisk Venstreparti, Akhtar Chaudhry, viser til representantlovsforslaget i Dokument nr. 8:86 (2007–2008) fra stortingsrepresentantene Karin S. Woldseth og Arne Sortevik om endring i lov 18. mai. 1979 nr. 18 om foreldelse av fordringer (foreldelsesloven), i forbindelse med barnehjemssakene.

Komiteen deler forslagsstillernes oppfatning av at det ikke er noen tvil om at mange tidligere barnehjemsbarn og barn fra spesialskoler har vært utsatt

for omsorgssvikt og overgrep av alvorlig karakter. Kartleggingsutvalget, som ble oppnevnt av staten i 2003, slo fast at det foregikk omsorgssvikt og alvorlige fysiske, psykiske og seksuelle krenkinger på barnehjem og spesialskoler i perioden 1945–1980. Komiteen viser her, som forslagsstillerne, til NOU 2004:23 Barnehjem og spesialskoler under lupen. Denne rapporten tar for seg en tragisk side av norsk barnevernshistorie.

Komiteen viser videre til at Stortinget ved behandling av St.meld. nr. 24 (2004–2005) Erstatningsordninger for barn i barneheimar og spesialskular for barn med åtferdsvansker, vedtok at disse personene skulle få en tilpasset erstatningsordning gjennom Stortingets billighetserstatningsordning. Denne erstatningsordningen avskjærer ikke mulighetene for tidligere barnehjemsbarn til å kreve erstatning av staten og eventuelt gå til søksmål etter vanlige erstatningsregler. Det er i tilknytning til den sistnevnte ordningen forslagsstillerne ønsker en lovendring vedrørende foreldelsesreglene.

Som nevnt både av forslagsstillerne og justisministeren i hans merknader til representantlovforslaget i brev av 25. april 2008 (vedlagt), vil komiteen påpeke at både justiskomiteen og familie- og kulturkomiteen flere ganger har behandlet foreldesspørsmålet i saker mot staten. En samlet justiskomitee uttaler i Innst. O. nr. 18 (1995–1996) vedrørende foreldelse av krav på skadeerstatning:

"Komiteen viser til at staten har anledning til å frafalle en foreldelsesinnsigelse, og at dette også nesten uten unntak gjøres i praksis der skadelidte ellers ville lide uforskyldt tap. Komiteen vil understreke viktigheten av at denne praksis konsekvent følges opp, ikke minst i saker der det reises krav mot det offentlige for feil eller forsømmelser mot barn og unge. Komiteen mener det ville være klart urimelig om skadelidte ble møtt med en påstand om foreldelse i slike tilfeller, og ber departementet påse at reglene om frafallelse av foreldelse praktiseres i henhold til forutsetningene. Komiteen viser til at hensynet til at skadevolder skal kunne legge forholdet bak seg, og etter en tid skal kunne innrette seg på at den skadegjørende handling ikke vil føre til nye krav, ikke har samme vekt når det er det offentlige som er skadevolder."

Komiteen viser også til det forannevnte brev fra justisministeren, der han bl.a. opplyser at staten følger denne "forsiktighetslinjen".

Justisministeren sier videre:

"Hver sak og hvert sakskompleks må imidlertid vurderes konkret. De hensyn som begrunner foreldelsesinstituttet ved erstatningskrav, vil også kunne gjøre seg gjeldende for erstatningskrav mot staten. Eventuelle uheldige utslag av reglene vil kunne avbøtes på annen måte enn ved lovendring, for eksempel ved at staten unnlater å påberope foreldelse."

Komiteen deler justisministerens syn, men vil presisere at den forutsetter at merknader fra en samlet familie-, kultur- og administrasjonskomité i Innst. S. nr. 217 (2004–2005) inngår som et tungtveiende og viktig moment i statens vurdering av om foreldelse skal påberopes. Den omtalte merknaden lød som følger:

"Komiteen støtter vurderinga frå departementet, men forutset at forelding ikkje vert gjort gjeldande i saker som omhandlar denne gruppa."

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre og Sosialistisk Venstreparti, vil til slutt presisere at det er viktig at billighetserstatningsordningen fungerer fleksibelt og tilpasset. Det er viktig at saksbehandlingstiden går ned. I dag er den altfor lang for enkelte søkere, og mange har ventet i flere år på et svar. Dette oppleves som et nytt overgrep. Flertallet er glad for at det i mars 2008 ble opprettet et tredje billighetserstatningsutvalg for å øke kapasiteten, og dermed få ned den lange saksbehandlingstiden.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Høyre vil påpeke at da St.meld. nr. 24 (2004–2005) ble behandlet i Stortinget, var det et enstemmig storting som sluttet seg til merknadene om at foreldelsesfristen skulle settes til side i saker som angikk barn i barnehjem og spesialskoler. At dette den gang ikke ble fremmet som et forslag, var fordi man ikke ønsket å debattere saken i Stortinget, da dette ville kunne fremkalle svært vanskelige minner om vonde opplevelser, for dem det angikk.

Disse medlemmer vil påpeke at det var full konsensus om denne fremgangsmåten, og det var ingen tvil om at Stortingets intensjoner skulle følges, selv om disse kun var i merknads form. Når det i ettertid reises tvil om hvorvidt dette var ment å være en rettesnor for staten i slike søksmål, er det svært leit. Både for de som arbeidet med dette spørsmålet i 2005, og for alle de som nå blir fratatt muligheten til å gå til søksmål mot staten. Man kan hevde at dette er nok et overgrep mot de som allerede har mistet barndommen sin på grunn av at de under det offentlige omsorg, ble misbrukt og mishandlet.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet vil hevde at hvis man nå ikke rydder opp i dette, ved å endre foreldelsesloven, vil dette bli stående som en skamlett i Norge for all ettertid.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Høyre viser videre til dom fra Gulating lagmannsrett i sak mellom A og staten

ved Barne- og likestillingsdepartementet avsagt 14. april 2008 hvor det blir sagt følgende:

"Lagmannsretten vil likevel bemerke at den ikke deler statens syn på at det ikke kan være grunnlag for erstatningsansvar for staten som tilsynsmyndighet. Etter bevisførselen finner lagmannsretten det nærliggende å anta at et erstatningskrav ville føre frem ved rettslig prøving. Selv om statens begrunnelse for å påberope seg foreldelse således synes å svikte og dermed fremstår å være i strid med praksis og for så vidt også i strid med instruks, jfr tingrettens premisser, gir dette ikke grunnlag for lagmannsretten til å underkjenne statens standpunkt om å påberope foreldelse."

Lagmannsrettens avgjørelse er anket til Høyesterett.

På denne bakgrunn fremmer komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet følgende forslag:

"Vedtak til lov

om endring i lov 18. mai 1979 nr. 18 om foreldelse av fordringer (foreldelsesloven)

I

I lov 18. mai 1979 nr. 18 om foreldelse av fordringer (foreldelsesloven) skal § 9 nytt punkt 4 lyde:

Paragrafen gjelder ikke krav mot offentlige myndigheter i forbindelse med barnehjemsopphold i perioden 1945 til 1980.

II

Loven trer i kraft straks."

FORSLAG FRA MINDRETALL

Forslag fra Fremskrittspartiet:

Vedtak til lov

om endring i lov 18. mai 1979 nr. 18 om foreldelse av fordringer (foreldelsesloven)

I

I lov 18. mai 1979 nr. 18 om foreldelse av fordringer (foreldelsesloven) skal § 9 nytt punkt 4 lyde:

Paragrafen gjelder ikke krav mot offentlige myndigheter i forbindelse med barnehjemsopphold i perioden 1945 til 1980.

II

Loven trer i kraft straks.

KOMITEENS TILRÅDING

Komiteen har for øvrig ingen merknader, viser til representantlovforslaget og råar Stortinget til å gjøre slikt

vedtak:

Dokument nr. 8:86 (2007–2008) – representantlovforslag fra stortingsrepresentantene Karin S. Woldseth og Arne Sortevik om endring i lov 18. mai 1979 nr. 18 om foreldelse av fordringer (foreldelsesloven) (i forbindelse med barnehjemssakene) – bifalles ikke.

Oslo, i justiskomiteen, den 3. juni 2008

Anne Marit Bjørnflaten

leder

Akhtar Chaudhry

ordfører

Vedlegg

Brev fra Justis- og politidepartementet v/statsråden til justiskomiteen, datert 25. april 2008

Representantlovforslag nr. 86 (2007-2008) om endring i foreldelsesloven i forbindelse med barnehjemsakene

Jeg viser til brev 11. april 2008 fra justiskomiteen vedrørende ovennevnte, mottatt her 14. april. Representantforslaget i Dok. nr. 8:86 (2007-2008) går ut på at foreldelsesloven § 9 skal tilføyes et nytt nr. 4 om at paragrafen ikke gjelder krav mot offentlige myndigheter i forbindelse med barnehjemsopphold i perioden 1945 til 1980.

Jeg har følgende merknader til forslaget:

Bakgrunnen for forslaget synes etter det jeg forstår å være en konkret sak der staten i forbindelse med erstatningssøksmål på grunnlag av barnehjemsopphold i perioden 1945 til 1980 har gjort gjeldende at kravet er foreldet. Ved behandlingen av St.meld. nr. 24 (2004-2005) Erstatningsordninger for barn i barneheimar og spesialskular for barn med åtferdsvanskar vedtok Stortinget at erstatning til tidligere barnehjems- og spesialskolebarn på grunnlag av opphold i barnehjem eller spesialskole i perioden 1945-1980 skulle skje gjennom tilpasning av Stortingets billighetserstatningsordning.

Muligheten for å søke om billighetserstatning avskjærer imidlertid ikke adgangen for denne gruppen til å gå til erstatningssøksmål mot staten på grunnlag av det samme forholdet. I Innst. S. nr. 217 (2004-2005) støttet en samlet familie-, kultur- og administrasjonskomité det daværende Barne- og familiedepartementets vurdering av at det ikke var behov for endringer i den alminnelige erstatningsretten tilpasset denne gruppen. Komiteen forutsatte imidlertid i en merknad at foreldelse ikke blir gjort gjeldende i saker som omhandler denne gruppen.

Jeg vil nedenfor komme tilbake til den konkrete saken, som hører under Barne- og likestillingsdepartementet. Jeg vil også komme nærmere tilbake til innholdet i forslaget om endring av foreldelsesloven § 9. Innledningsvis vil jeg imidlertid si noe generelt om foreldelsesreglene og om statens praksis med hensyn til å påberope seg at et erstatningskrav er foreldet.

Hovedtanken bak reglene om foreldelse av erstatningskrav i foreldelsesloven § 9 er at den skadelidte bør oppfordres til å fremsette sitt krav innen rimelig tid etter at skaden er konstatert. Bevishensyn taler for dette, ettersom bevis for hva som har skjedd – ikke minst hva som var årsak til skaden, vil bli svekket eller gå tapt med tiden. Videre kan innrettelsehensyn tale for foreldelse når det har gått lang tid.

Disse hensynene gjør seg gjeldende også for erstatningskrav mot det offentlige. Gjeldende foreldelsesregler fremstår som en avveining mellom slike generelle hensyn og mer konkrete hensyn som begrunner lengre foreldelsesfrister i visse tilfeller. Vilkårene for foreldelse av erstatningskrav fremgår av foreldelsesloven § 9. Bestemmelsen inneholder ikke særregler om krav mot det offentlige.

Hovedregelen er at erstatningskrav foreldes tre år etter den dagen da den skadelidte fikk eller burde ha skaffet seg nødvendig kunnskap om skaden og den ansvarlige, jf. § 9 nr. 1. I tillegg oppstiller § 9 nr. 2 første punktum en absolutt foreldelsesfrist på tyve år fra den dagen da den skadegjørende handlingen eller annet ansvarsgrunnlag opphørte. For skader voldt mens skadelidte var under 18 år, samt for skader voldt i ervervsvirksomhet, er det gjort visse unntak fra tyveårsfristen ved personskader, jf. § 9 nr. 2 annet punktum. Dersom den ansvarlige, eller noen denne hefter for, før opphøret av det skadegjørende forholdet kjente eller burde kjenne til at dette kunne medføre fare for liv eller alvorlig helseskade, gjelder det ingen tyveårsfrist. I slike tilfeller faller man tilbake på § 9 nr. 1, det vil si at foreldelse inntreffer tre år etter at den skadelidte fikk eller burde skaffet seg nødvendig kunnskap for å gjøre kravet gjeldende.

De gjeldende lovreglene synes å ivareta skadevolderens og skadelidtes interesser på en tilfredsstillende måte. Fristene etter foreldelsesloven § 9 er rommelige og gir den skadelidte god tid til å vurdere om et erstatningssøksmål bør anlegges. Samtidig ivaretar reglene skadevolderens behov for å få en avklaring innen rimelig tid. Jeg vil spesielt nevne at regelen i § 9 nr. 2 annet punktum om unntak fra tyveårsfristen for visse personskader voldt mens skadelidte var under 18 år, tar høyde for at det kan ta lengre tid å få konstatert skader og ansvarsforhold i slike tilfeller.

Forslagsstillerne ønsker en endring av foreldelsesloven § 9. Forslaget gjelder visse sakstyper der forslagsstillerne ønsker å avskjære statens mulighet for å påberope foreldelse. Et slikt forslag har etter mitt syn ikke gode grunner for seg. Det er for det første klart at selv om det finnes regler om foreldelse, kan den påstått ansvarlige unnlate å påberope dette. Det synes videre å være enighet om at staten – i større grad enn andre skadevoldere – som et utgangspunkt bør være tilbakeholden med å påberope foreldelse. I Innst O. nr. 18 (1995-96) om lov om endringer i lov av 18. mai 1979 nr. 18 om foreldelse av fordringer

(foreldelse av krav på skadeserstatning) uttaler en samlet justiskomiteé om dette:

"Komiteen viser til at staten har anledning til å frafalle en foreldelsesinnsigelse, og at dette også nesten uten unntak gjøres i praksis der skadelidte ellers ville lide uforskyldt tap. Komiteen vil understreke viktigheten av at denne praksis konsekvent følges opp, ikke minst i saker der det reises krav mot det offentlige for feil eller forsømmelser mot barn og unge. Komiteen mener det ville være klart urimelig om skadelidte ble møtt med en påstand om foreldelse i slike tilfeller, og ber departementet påse at reglene om frafallelse av foreldelse praktiseres i henhold til forutsetningene. Komiteen viser til at hensynet til at skadevolder skal kunne legge forholdet bak seg, og etter en tid skal kunne innrette seg på at den skadegjørende handling ikke vil føre til nye krav, ikke har samme vekt når det er det offentlige som er skadevolder."

Mitt inntrykk er at staten i praksis følger den "forsiktighetslinjen" som her er skissert. Hver sak og hvert sakkompleks må imidlertid vurderes konkret. De hensyn som begrunner foreldelsesinstituttet ved erstatningskrav, vil også kunne gjøre seg gjeldende for erstatningskrav mot staten. Eventuelle uheldige utslag av reglene i konkrete enkeltsaker vil kunne avbøtes på annen måte enn ved lovendring, for eksempel ved at staten unnlater å påberope foreldelse. Disse synspunktene fikk tilslutning fra justiskomiteens flertall i Innst. S. nr. 186 (2006-2007) ved behandlingen av et representantforslag i Dok. nr. 8:35 (2006-2007). Forslaget gikk ut på å be Regjeringen foreslå en endring av foreldelsesloven § 9 for å klargjøre at foreldelse ikke skulle kunne påberopes av statlige myndigheter i saker der staten kunne mistenkes for å ha bidratt til å holde vesentlige opplysninger tilbake. Justiskomiteens flertall ga uttrykk for at det ikke var behov for å endre foreldelsesloven § 9:

"Flertallet legger vekt på justisministerens kommentar om at staten etter hans inntrykk i praksis følger den "forsiktighetslinjen" som ble skissert i forannevnte komitéinnstilling [Innst. O. nr. 18 (1995-96)], men at det må skje en konkret vurdering av hver enkelt sak og hvert sakkompleks. Flertallet har videre merket seg justisministerens påpekning av at gjeldende lovregler mht. foreldelse synes å ivareta skadevolderens og skadelidtes interesser på en tilfredsstillende måte, og at dette ivaretar de hensyn forslagsstillerne er opptatt av. Flertallet vil understreke justisministerens presisering av at fristen etter foreldelsesloven § 9 nr. 1 først begynner å løpe når den skadelidte har fått nødvendig kunnskap om skaden og den ansvarlige. Flertallet mener på denne bakgrunn at de forhold forslagsstillerne er opptatt av, allerede er ivaretatt av gjeldende regler."

Jeg har etter dette vanskelig for å se noe behov for å endre reglene i foreldelsesloven § 9. Spørsmålet om staten bør påberope foreldelse, må vurderes konkret for hver enkelt sak i tråd med "forsiktighetslin-

jen". Staten ved Barne- og likestillingsdepartementet er saksøkt i to saker av tidligere barnehjemsbarn. Den ene saken har vært stanset en periode, men den er nå brakt i gang igjen. Saken er fortsatt under forberedelse, og det er ikke tatt standpunkt til foreldesspørsmålet. Saken er ikke berammet for tingretten. Staten har etter en konkret helhetsvurdering påberopt foreldelse i den andre saken. Merknaden fra komiteen har inngått som et sentralt moment i grunnlaget for statens beslutning om å påberope foreldelse. Staten har imidlertid også måttet ta flere andre prinsipielle og viktige moment med i den helhetlige vurderingen. Tingretten og lagmannsretten har kommet til at kravet er foreldet, og at saksøker ikke har rettslig interesse i å få prøvet påstand om konvensjonskrenkelse. I denne saken ble saksøker for øvrig gjennom et forlik med Bergen kommune i 2002 tilkjent en samlet erstatning på kr. 725.000,- for de samme faktiske forhold som ligger til grunn for søksmålet mot staten. I tillegg vil vedkommende kunne søke om billighetserstatning for oppholdet på barnehjemmet i samsvar med den tilpassede billighetserstatningsordningen som er omhandlet i stortingsmeldingen som nevnt over.

Jeg tilføyer at den aktuelle gruppen av tidligere barnehjemsbarn uansett vil ha mulighet til å søke om billighetserstatning som omtalt i St.meld. nr. 24 (2004-2005). Muligheten for at erstatningskrav kan være foreldet og bevis vanskelig å innhente, var nettopp blant grunnene til at Stortingets billighetserstatningsordning ble særskilt tilpasset for denne gruppen. Kravene til bevis ble senket – både sammenlignet med den alminnelige erstatningsretten og den ordinære billighetserstatningsordningen. Det skal videre legges mindre vekt på hvilke følger det som skjedde har fått for den enkelte. Det skal legges avgjørende vekt på en egenerklæring, og en bekreftelse på barnehjemoppholdet. Den øvre beløpsgrensen ble også hevet til 300 000 kroner.

Når det gjelder innholdet i det konkrete forslaget som er fremmet om endring av foreldelsesloven § 9, vil jeg for det første peke på at det fremstår som uheldig fra et lovteknisk perspektiv. Dette skyldes at foreldelsesloven er en generell lov, mens forslaget tar sikte på å regulere et helt særegent tilfelle der loven i realiteten synes forsøkt benyttet som et virkemiddel for å regulere statens praktisering av den. Videre er forslaget formulert slik at de øvrige reglene i § 9 ikke skal gjelde for krav mot offentlige myndigheter i forbindelse med barnehjemopphold i perioden 1945 til 1980. Det er noe uklart for meg hvordan dette forholdet seg til de reglene som allerede følger av foreldelsesloven § 9, det vil si om man mener at det ikke bør gjelde noen treårsfrist som i nr. 1, eller at det ikke bør gjelde noen tyveårsfrist som i nr. 2 første punktum. Jeg antar at forslaget må forstås slik at man ikke øn-

sker noen absolutt foreldelsesfrist (tyve år) for kravene, men at treårsfristen likevel skal gjelde, jf. for så vidt ordningen for krav som reguleres av § 9 nr. 2 annet punktum. Avslutningsvis peker jeg på at slik forslaget er formulert, er det ikke avgrenset til bestemte typer av erstatningskrav, men vil gjelde krav på grunnlag av alle typer forhold, og også andre typer av skader enn personskader. Jeg stiller spørsmål ved om ikke forslaget i så måte har fått en mer vidtrekkende utforming enn tilsiktet.

Etter mitt syn er det ikke grunnlag for noen regel som foreslått. De hensyn som begrunner at man har regler om foreldelse av erstatningskrav, vil kunne gjøre seg gjeldende også for den typen saker det her er tale om, og spørsmålet om staten skal påberope foreldelse, må vurderes konkret i tråd med "forsiktighetslinjen".

Min konklusjon blir etter dette at jeg ikke ser behovet for en slik regel som foreslått i Dok. nr. 8:86 (2007-2008).

